

Comparison of Strategies for Improving the Quality of Adolescent-Mother Relationships with Employed and Homemaker Mothers

Kiumars Farahbakhsh(Ph.D.)¹
Mohadese Eslami²

 0000-0001-6541-2928
 0009-0004-9504-1274

Abstract

The present study was conducted with the aim of identifying differences in effective strategies for improving the quality of relationships between adolescents and employed versus homemaker mothers. This research employed a qualitative approach using Braun and Clarke's (2006) thematic analysis method. Sampling was purposive and convenience-based, continuing until data saturation was achieved. Data were collected through semi-structured interviews, with a total of 16 adolescent girls aged 14 to 18 participating, including eight with employed mothers and eight with homemaker mothers. The main themes for families with homemaker mothers were: empathetic communication and mutual respect, participation in household affairs and strengthening adolescent responsibility, preserving personal privacy and mutual trust, attributing meaning to the maternal and homemaking role, and external social bonding and role modeling. In contrast, for families with employed mothers, the main themes included: optimizing shared time with the adolescent, attitudinal transformation and acceptance of generational differences, using technology to sustain emotional relationships, balancing authority and adolescent freedom, and role modeling in independence and personal growth. The proposed strategies include strengthening empathy, mutual participation, respecting adolescent independence, purposeful use of technology, and positive maternal role modeling. The results of this study provide a contextual and practical framework for family counselors, psychologists, and policymakers to enhance the quality of mother-adolescent relationships and family well-being.

Keywords: Mother-adolescent relationship, employed mothers, homemaker mothers, communication strategies, relationship quality.

1 - Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Farahbakhsh@atu.ac.ir

2 - M.A. in Career Counseling, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (Corresponding Author) Mo_eslami@atu.ac.ir

مقایسه راهکارهای بهبود کیفیت رابطه نوجوانان با

مادران شاغل و خانه‌دار

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۲۹

کیومرث فرح‌بخش^۱

محدثه اسلامی^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی تفاوت‌های راهکارهای مؤثر در بهبود کیفیت رابطه نوجوانان با مادران شاغل و خانه‌دار انجام شد. این مطالعه با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶) اجرا گردید. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و در دسترس انجام شد و تا رسیدن به اشباع داده‌ها ادامه یافت. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد و در مجموع ۱۶ نوجوان دختر ۱۴ تا ۱۸ ساله شامل هشت نفر با مادر شاغل و هشت نفر با مادر خانه‌دار در پژوهش مشارکت داشتند. مضامین اصلی عبارت بودند از: ارتباط همدلانه و احترام متقابل، مشارکت در امور خانه و تقویت مسئولیت‌پذیری نوجوان، حفظ حریم شخصی و اعتماد متقابل، معنابخشی به نقش مادری و خانه‌داری، و پیوند اجتماعی و الگوسازی بیرونی. در مقابل، در خانواده‌های دارای مادران شاغل، مضامین اصلی شامل بهینه‌سازی زمان مشترک با نوجوان، تحول نگرش و پذیرش تفاوت‌های نسلی، استفاده از فناوری برای تداوم رابطه عاطفی، تعادل میان اقتدار و آزادی نوجوان، و الگوسازی در استقلال و رشد شخصی بودند. راهکارهای پیشنهادی شامل تقویت همدلی، مشارکت متقابل، احترام به استقلال نوجوان، استفاده هدفمند از فناوری و الگوسازی مثبت مادر است. نتایج این پژوهش چهارچوبی بومی و کاربردی برای مشاوران خانواده، روان‌شناسان و سیاست‌گذاران جهت ارتقای کیفیت روابط مادر-نوجوان و بهزیستی خانوادگی فراهم می‌آورد.

کلیدواژه‌ها

رابطه مادر-نوجوان، مادران شاغل، مادران خانه‌دار، راهکارهای ارتباطی، کیفیت رابطه.

۱- دانشیار گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

Farahbakhsh@atu.ac.ir

۲- کارشناسی ارشد مشاوره شغلی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده

مسئول)

Mo_eslami@atu.ac.ir

مقدمه

رابطه میان نوجوانان و مادرانشان، به‌عنوان یکی از بنیادی‌ترین پیوندهای خانوادگی، در فرایندهای رشد روان‌شناختی و اجتماعی فرزندان نقش محوری ایفا می‌کند (Raja Mohan et al., 2022). این رابطه نه تنها بستری برای انتقال ارزش‌ها، الگوهای رفتاری و حمایت عاطفی فراهم می‌آورد بلکه در تنظیم هیجانات، شکل‌گیری هویت مستقل و مقابله با فشارهای بیرونی مؤثر است (رجب و ابوحمزه، ۱۴۰۲). در چهارچوب نظریه‌های دلبستگی، این پیوند اولیه می‌تواند به‌عنوان عامل محافظتی عمل کند و نوجوانان را در برابر آسیب‌های روانی مانند اضطراب یا افسردگی مقاوم سازد. مطالعات نشان می‌دهند که روابط گرم و مبتنی بر اعتماد، به نوجوانان کمک می‌کند تا مهارت‌های اجتماعی را توسعه دهند و در تعاملات همسالان موفق‌تر عمل کنند (Mikulincer, 2016). علاوه‌براین، کیفیت این رابطه بر عملکرد تحصیلی و تصمیم‌گیری‌های آینده تأثیرگذار است، جایی‌که حمایت مادرانه می‌تواند انگیزه پیشرفت را تقویت نماید. در جوامع نوین، جایی‌که نوجوانان با تغییرات سریع اجتماعی و فناوری روبه‌رو هستند (جاهد و دیگران، ۱۳۹۹)، این رابطه به‌عنوان لنگرگاهی برای ثبات عاطفی عمل می‌کند و می‌تواند از انحرافات رفتاری پیشگیری کند (Chong & Baharudin, 2018). بدون چنین پیوندی قوی، نوجوانان ممکن است به سمت انزوا یا رفتارهای پرخطر گرایش یابند که این امر بر بهزیستی کلی خانواده تأثیر می‌گذارد (Vision et al., 2024).

بااین‌حال، این رابطه در دوران نوجوانی اغلب با چالش‌های متعددی مواجه می‌شود که ریشه در تغییرات رشدی و عوامل بیرونی دارد (Yang et al., 2024). نوجوانی دوره‌ای است که با جستجوی استقلال، تغییرات رشدی و فشارهای اجتماعی همراه است، و این عوامل می‌توانند تعارضات را افزایش دهند (قائم‌پور، اسماعیلیان و سرفراز، ۱۳۹۸). نوجوانان ممکن است احساس کنند که مادرانشان درک کافی از نیازهایشان ندارند که این امر به کاهش افشاگری عاطفی و افزایش بحث‌های مخرب منجر می‌شود (موسوی اصل، ۱۴۰۰). چالش‌های خاص‌تر زمانی بروز می‌کنند که اشتغال مادر وارد معادله می‌شود. مادران شاغل که اغلب با تعارض کار-خانواده دست‌وپنجه نرم می‌کنند، ممکن است زمان کم‌تری برای تعاملات باکیفیت داشته باشند (رازقی و حسینی، ۱۳۹۸) که این امر احساس گناه ناشی از غیبت فیزیکی را تشدید

می‌کند (دمقانی‌زاده، فلاح و وزیر، ۱۳۹۹). در دوران همه‌گیری کووید-۱۹، مادران شاغل از راه دور توانسته‌اند تعاملات حمایتی را حفظ کنند؛ اما همچنان با فشارهای ناشی از ادغام نقش‌های کاری و مادرانه مواجه بوده‌اند که این می‌تواند به کاهش حمایت عاطفی و افزایش رفتارهای کنترل‌گر منجر شود (میرزاخانلو، یوسفی و منشئی، ۱۴۰۳). درمقابل، مادران خانه‌دار ممکن است با انزوای اجتماعی روبه‌رو شوند، جایی‌که تمرکز بیش‌ازحد بر نقش‌های خانگی، فرصت‌های تعامل خارج از خانواده را محدود می‌کند و به احساس خستگی یا کمبود حمایت اجتماعی دامن می‌زند (Fitzgerald et al., 2022). این انزوا می‌تواند به روابط تنش‌آمیز با نوجوانان بینجامد؛ زیرا مادران ممکن است انتظارات سنتی بیشتری داشته باشند که با نیازهای استقلال‌طلبانه نوجوانان همخوانی ندارد (کرمانی و دیگران، ۱۴۰۰). پیامدهای این چالش‌ها گسترده است و بر هر دو طرف رابطه تأثیر می‌گذارد. از منظر اشتغال مادر، مادران شاغل اغلب با افزایش علائم درونی‌سازی روبه‌رو می‌شوند؛ زیرا تلاش برای تعادل بین کار و خانواده می‌تواند به خستگی عاطفی منجر شود (حسین‌زاده اسکویی و دیگران، ۱۳۹۹). نوجوانان این مادران ممکن است سطوح پایین‌تری از شادکامی تجربه کنند؛ زیرا کمبود زمان باکیفیت تعاملی، احساس حمایت را کاهش می‌دهد و به مشکلات رفتاری مانند پرخاشگری یا انزوا دامن می‌زند (سعادت‌ی و آقازیارتی، ۱۴۰۲). مطالعات نشان می‌دهند که در خانواده‌هایی با مادران شاغل، نوجوانان ممکن است مسئولیت‌پذیری بیشتری نشان دهند؛ اما این امر گاه با هزینه کاهش صمیمیت عاطفی همراه است (رسولی و خدամرادی، ۱۳۹۸). در سوی دیگر، مادران خانه‌دار ممکن است به رفتارهای بیشتر نظارتی بپردازند و به وابستگی فرزندان بینجامد. نوجوانان این مادران اغلب روابط را صمیمی‌تر توصیف می‌کنند؛ اما ممکن است از الگوهای استقلال‌کم‌تری برخوردار باشند که این امر بر بلوغ عاطفی‌شان تأثیر منفی می‌گذارد (رازقی و حسینی، ۱۳۹۸). پیامدهای بلندمدت شامل کاهش سلامت روانی نوجوانان، مانند افزایش افسردگی یا مشکلات اجتماعی، و برای مادران، کاهش رضایت از نقش والدگری است (Chen et al., 2025).

در پیشینه پژوهشی اخیر، مطالعات فارسی نشان داده‌اند که قندابی و رفیع‌زاده اردبیلی (۱۴۰۳) اشتغال مادران را با کاهش حمایت عاطفی ادراک‌شده توسط نوجوانان مرتبط

دانستند؛ کارگری سیسی (۱۴۰۲) مداخلات گروهی مبتنی بر ذهن‌آگاهی را در کاهش تعارضات مؤثر گزارش کردند؛ دهقانی‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) بر احساس گناه مادران شاغل و صمیمیت بیشتر با مادران خانه‌دار تأکید کردند. در مطالعات بین‌المللی، لی و همکاران (۲۰۲۳) مداخلات شفقت‌محور را در افزایش صمیمیت عاطفی مؤثر یافتند؛ لیپولد^۵ و همکاران (۲۰۲۳) حمایت والدی گرمی‌محور را تعدیل‌کننده اثرهای اختلالات بیرونی بر علائم درونی‌سازی نوجوانان معرفی کردند؛ فونتس^۶ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهش خود به بررسی نقش حمایت والدین در سلامت روانی نوجوانان پرداختند و دریافتند که صرف‌نظر از وضعیت شغلی مادر، میزان کیفیت تعاملات مادر-فرزند بیش‌ترین تأثیر را بر سلامت روانی نوجوانان دارد.

اهمیت و ضرورت بررسی کیفیت رابطه مادر-نوجوان و شناسایی راهبردهای مؤثر بهبود آن، در چند سطح بنیادین قابل تبیین است. نخست، در سطح فردی، این رابطه به‌عنوان هسته اصلی تنظیم هیجانی و شکل‌گیری هویت عمل می‌کند؛ فقدان پیوند گرم و متقابل می‌تواند زمینه‌ساز آسیب‌های روانی پایدار در نوجوانان و فرسودگی عاطفی در مادران شود. دوم، در سطح خانوادگی، تعارض کار-خانواده در مادران شاغل و انزوای اجتماعی در مادران خانه‌دار، الگوهای تعاملی را مختل می‌سازد و چرخه‌ای از تنش، کاهش افشاگری و فاصله عاطفی ایجاد می‌کند که بدون مداخله هدفمند، به فروپاشی تدریجی پیوندهای خانوادگی می‌انجامد. سوم، در سطح اجتماعی-فرهنگی، افزایش مشارکت زنان در بازار کار ایران هم‌زمان با تداوم هنجارهای سنتی مادرانه، پارادوکس نقش‌ها را تشدید کرده و مادران را در موقعیت دوگانه «ناکافی بودن» قرار داده است؛ این وضعیت نه‌تنها سلامت روان نسل حاضر را تهدید می‌کند بلکه الگوهای جنسیتی ناکارآمد را به نسل بعدی منتقل می‌نماید. چهارم، در سطح سیاستی، نبود برنامه‌های حمایتی بومی‌شده برای هر دو گروه مادران (شاغل و خانه‌دار) و فقدان راهبردهای مداخله‌ای مبتنی بر شواهد فرهنگی، فرصت پیشگیری از هزینه‌های سنگین درمانی و اجتماعی را از دست می‌دهد. در نهایت، پژوهش حاضر با تمرکز بر راهبردهای عملی و فرهنگی منطبق، نه‌تنها خلأ مقایسه‌ای موجود را پر

5. Lippold, M

6. Fuentes, M

می‌کند بلکه چهارچوبی کاربردی برای مشاوران خانواده، روان‌شناسان مدارس و سیاست‌گذاران ارائه می‌دهد تا از طریق تقویت پیوندهای مادر-نوجوان، بهزیستی فردی، انسجام خانوادگی و پایداری اجتماعی را همزمان ارتقا بخشد؛ بنابراین این پژوهش به این پرسش پاسخ می‌دهد که تفاوت راهکارهای بهبود کیفیت رابطه نوجوانان با مادران شاغل و خانه‌دار چیست؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و بر اساس روش تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶) انجام شد. هدف از این پژوهش، شناسایی و تبیین مضامین مرتبط با کیفیت رابطه نوجوانان با مادران شاغل و خانه‌دار بود. این رویکرد، به پژوهشگر امکان می‌دهد تا از خلال روایت‌ها و تجربیات نوجوانان، الگوهای معنایی مشترک و تفاوت‌های درک‌شده در روابط خانوادگی را استخراج کند. جامعه مورد مطالعه شامل نوجوانان دختر ۱۴ تا ۱۸ ساله دارای مادر شاغل بیرون از خانه یا خانه‌دار بود. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و در دسترس انجام شد و تا رسیدن به اشباع داده‌ها ادامه یافت. در مجموع ۱۶ نوجوان (هشت نفر دارای مادر شاغل و هشت نفر دارای مادر خانه‌دار) در پژوهش شرکت کردند. معیارهای ورود به پژوهش شامل تمایل نوجوان به مشارکت، داشتن مادر با وضعیت اشتغال مشخص (خانه‌دار یا شاغل با حداقل ده سال سابقه پس از تولد فرزند)، عدم طلاق والدین، و سلامت جسمی و روانی نوجوان بود. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و عمیق گردآوری شد. پیش از شروع مصاحبه، هدف پژوهش برای شرکت‌کنندگان توضیح داده شد، رضایت آگاهانه کتبی آنان دریافت گردید و محرمانگی اطلاعات تضمین شد. هر مصاحبه بین ۳۵ تا ۶۰ دقیقه به طول انجامید و با رضایت شرکت‌کنندگان ضبط صوتی شد. نمونه‌ای از پرسش‌های مصاحبه عبارت بود از: تابه‌حال چه کارهایی یا رفتارهایی از طرف خودت یا مادرت باعث شده است رابطه‌تان بهتر شود؟ وقتی رابطه شما خوب پیش نمی‌رود، چه اقداماتی انجام می‌دهید تا آن را بهبود دهید؟ چه رفتارهایی از سمت تو یا مادرت می‌تواند کیفیت رابطه تو با مادرت را بهتر کند؟

فرایند تحلیل داده‌ها مطابق با مراحل شش‌گانه براون و کلارک (۲۰۰۶) انجام شد. در مرحله نخست، پژوهشگر با بازخوانی مکرر متن‌های مصاحبه‌ها و گوش دادن به فایل‌های صوتی، با داده‌ها آشنا شد و یادداشت‌های اولیه درباره ایده‌ها و نکات مهم برداشت. در مرحله دوم، بخش‌های معنادار مصاحبه‌ها به صورت خطبه‌خط بررسی شد و کدهای اولیه استخراج گردید. در گزاره‌های مصاحبه ۱: «مامانم سر حرفو باز میکنه و حتی بیشتر شنوندس مٹ یه دوست و همین که میشینیم راجب روزمرگیم حرف میزنیم حس رفیقمو داره» (مصاحبه ۱). «باهم راحتیم، مٹ بقیه مامانا سخت‌گیر و مستبد نیست که بگه فقط حرف من درسته» (مصاحبه ۵). «مادر به فرزند باید احترام بزاره به نظر بچه‌اش حتی تو انتخاب لباس» (مصاحبه ۴). به کدهای اولیه‌ای مانند «گوش دادن فعال و درک احساسات نوجوان» و «احترام به تفاوت‌های نسلی و پرهیز از تحمیل نظر و کنترل مستقیم» تبدیل شدند. در مرحله سوم، کدهای مرتبط با یکدیگر گروه‌بندی شدند و مضامین اولیه شکل گرفتند؛ برای مثال، کدهای «گوش دادن فعال و درک احساسات نوجوان»، «احترام به تفاوت‌های نسلی» و «انعطاف‌پذیری در برخورد با فرزند» تحت مضمون اصلی «ارتباط همدلانه و احترام متقابل» قرار گرفتند. در مرحله چهارم، مضامین بازبینی شدند و با مراجعه مکرر به داده‌های خام، انسجام درونی و تمایز هر مضمون بررسی شد و در صورت لزوم، کدها ادغام یا اصلاح شدند. در مرحله پنجم، مضامین اصلی و فرعی بر اساس محتوای هسته‌ای هر گروه معنایی تعریف و نام‌گذاری شدند. در مرحله ششم، گزارش نهایی تدوین شد و برای پشتیبانی از مضامین، از نقل‌قول‌های مستقیم شرکت‌کنندگان استفاده گردید.

برای ارتقای اعتبار تحلیل، بخشی از کدها و مضامین استخراج‌شده توسط یک پژوهشگر هم‌تا بازبینی شد و اصلاحات پیشنهادی در تحلیل نهایی اعمال گردید. همچنین، به منظور افزایش پایایی تحلیل، بخشی از داده‌ها به صورت مستقل توسط دو کدگذار تحلیل و پس از مقایسه و توافق، کدهای نهایی تعیین شد که این فرایند به عنوان نوعی مثلث‌سازی تحلیل‌گران به کاهش سوگیری فردی کمک کرد. ثبت دقیق مراحل تحلیل و استفاده از نقل‌قول‌های مستقیم مشارکت‌کنندگان، شفافیت فرایند پژوهش و قابلیت پیگیری یافته‌ها را

تقویت نمود.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

ردیف	سن (سال)	مقطع تحصیلی	محل سکونت	تحصیلات مادر	تعداد خواهر و برادر	شغل مادر
۱	۱۵	یازدهم	تهران	کارشناسی	۲	معلم
۲	۱۶	دهم	تهران	کارشناسی	۱	پرستار
۳	۱۷	دوازدهم	تهران	کارشناسی	۳	کارمند دانشگاه
۴	۱۵	یازدهم	تهران	کارشناسی	۱	مریبه مهد
۵	۱۶	دهم	تهران	دیپلم	۲	راننده کامیون
۶	۱۷	دوازدهم	تهران	کارشناسی	۲	آرایشگر
۷	۱۵	یازدهم	تهران	دکتری	۱	پزشک
۸	۱۶	دهم	تهران	کارشناسی ارشد	۲	کارمند بانک
۹	۱۷	دوازدهم	تهران	کارشناسی	۱	خانه‌دار
۱۰	۱۵	یازدهم	تهران	کارشناسی	۲	خانه‌دار
۱۱	۱۶	دهم	تهران	فوق دیپلم	۱	خانه‌دار
۱۲	۱۷	دوازدهم	تهران	دیپلم	۱	خانه‌دار
۱۳	۱۵	یازدهم	تهران	کارشناسی	۳	خانه‌دار
۱۴	۱۶	دهم	تهران	دیپلم	۱	خانه‌دار
۱۵	۱۷	دوازدهم	تهران	دیپلم	۲	خانه‌دار
۱۶	۱۷	دوازدهم	تهران	کارشناسی ارشد	۲	خانه‌دار

یافته‌ها

در این بخش ابتدا فرایند کدگذاری داده‌های حاصل از پژوهش در قالب جدول ارائه و سپس یافته‌های به دست آمده به صورتی سازمان یافته و جامع شرح داده شد.

جدول ۲: یافته‌های حاصل از مصاحبه با نوجوانان دارای مادر خانه‌دار

مضمون اصلی	مضامین فرعی	گزاره‌های مصاحبه
ارتباط همدلانه و احترام متقابل	<ul style="list-style-type: none"> - گوش دادن فعال و درک احساسات نوجوان - احترام به تفاوت‌های نسلی - پرهیز از تحمیل نظر و کنترل مستقیم - گفت‌وگوی روزمره و صمیمی 	<p>مامانم سر حرفو باز میکنه و حتی بیشتر شنوندس مٲ ٲه دوست و همین که میشینیم راجب روزمرگیم حرف میزنیم حس رفیقمو داره (مصاحبه ۱).</p> <p>نباید همه مسئولیت کارای خونه رو دوش مادر باشه خود مادر باید به بچه کار بده و اونم تو انجام کارا سهیم باشه هم اینکه یاد میگیره هم اینکه کمک حال مادره (مصاحبه ۴).</p> <p>باهم راحتیم مٲ بقیه مامانا سخت‌گیر و مستبد نیست که بگه فقط حرف من درسته کاملاً اوکیم می‌تونم باهاش مطرح کنم و می‌پذیره که ما از دو نسل متفاوتیم (مصاحبه ۵).</p> <p>مادر به فرزند باید احترام بزاره به نظر بچه‌اش حتی توی خیلی کودکی تایمی که مثلاً انتخاب لباس باشه نمی‌دونم انتخاب وسیله‌هاش باشه بهش آزادی بده احترام بزاره (مصاحبه ۴).</p> <p>این انعطاف‌پذیری برای من خیلی جذاب و لذت‌بخشه که از سمت مادر اتفاق میفته (مصاحبه ۸).</p>
مشارکت در امور خانه و تقویت مسئولیت‌پذیری نوجوان	<ul style="list-style-type: none"> - تقسیم وظایف خانگی - قدردانی از زحمات مادر - خودجوش انجام وظایف خانگی مادر - تقویت حس استقلال و تعلق 	<p>حتی یک پختن غذا که دائماً تکرار میشه رو باید ازشون تشکر کنیم چون سراسر محبت هست زحمت هست (مصاحبه ۶).</p> <p>مامانم می‌گه تو دیگه بزرگ شدی، خودت می‌دونی چی به صلاحته راهنماییم میکنه اما تصمیمو میسپره به خودم (مصاحبه ۵).</p> <p>اکثراً غذا و اینا باهاش منم کمکش میکنم توی ظرف</p>

مضمون اصلی	مضامین فرعی	گزاره‌های مصاحبه
		<p>شستن ولی غذا با اونه (مصاحبه ۳)</p> <p>خیلی از کارامو بتونم خودم انجام بدم واقعاً مثلاً نسبت به یه سری از دوستام که مثلاً مادرشون داره می‌بینم می‌بینم خیلی وابستگی زیادی به مادرشون دارن یا شاید مثلاً برای هر کاری نیاز به یه نفر داشته باشند که بخواد مثلاً کمکشون کنه حتماً راهنماشون کنه بگه این کارو کن مثلاً فلان کارو کن (مصاحبه ۸)</p>
<p>حفظ حریم شخصی و اعتماد متقابل</p>	<p>-احترام به فضای شخصی فرزند</p> <p>- اعتماد و خودنظارتی نوجوان</p> <p>- ارتباط صادقانه بدون کنترل افراطی</p>	<p>مامانم برعکس اونچه همه میگن در میزنه و صبر می‌کنه تا خودم بگم بیاد تو (مصاحبه ۱).</p> <p>برا انتخاب رشته هنر تنها کسی که به تصمیم ام احترام گذاشت مامان بود (مصاحبه ۲).</p> <p>یه بار داشتم تو اتاقم با یکی تلفنی حرف می‌زدم مامانم اومد نزدیک در شنید اما بازخواستم نکرد که چرا بافلانی حرف میزنی (مصاحبه ۴).</p> <p>مامانم می‌گه تو دیگه بزرگ شدی، خودت می‌دونی چی به صلاحته زاهنماییم میکنه؛ اما تصمیمو میسپره به خودم (مصاحبه ۵).</p> <p>مامانم هیچ‌وقت گوشیمو چک نمی‌کنه می‌گه تو خودت می‌دونی چی درسته من بهت اطمینان دارم (مصاحبه ۸).</p>
<p>معنابخشی به نقش مادری و خانه‌داری</p>	<p>-ارزش‌گذاری کار خانگی</p> <p>- افتخار فرزند به نقش حمایتی مادر</p> <p>- انتقال حس مسئولیت به فرزند</p>	<p>من اگه خانه دار نبود و مادرم شاغل بود ما نمیتونستیم اونقدر محبت مادری رو از سمت مادرم دریافت کنیم (مصاحبه ۱).</p> <p>وقتی سنم کم‌تر بود نمیدونستم ک خانه داری هم یه شغله اما کم‌کم متوجه شدم که خیلی ارزشمنده چون بدون حقوق یا انتظاری داره برای ما همه کار میکنه و این کاراش به چشم نیامد (مصاحبه ۱).</p> <p>قدردان زحماتش باشیم که خب اونم خسته می‌شه (مصاحبه ۵).</p>

مضمون اصلی	مضامین فرعی	گزاره‌های مصاحبه
<p>پیوند اجتماعی و الگوسازی بیرونی</p>	<p>- ارتباط مادر با اجتماع محلی</p> <p>- مشارکت در فعالیت‌های جمعی و خیریه</p> <p>- الگوی مثبت برای نوجوان در مسئولیت اجتماعی</p>	<p>من که بهش میبالم که همیشه پشتیبان من بوده بدون انتظار حمایتم میکنه یعنی انگار هدف مامانم رشد منه (مصاحبه ۷).</p> <p>همیشه من رو به استقلال مالی تشویق می‌کنه پول تو جیبی که میده سر موعد میریزه و باعث میشه یاد بگیرم چطور خرج کنم (مصاحبه ۲).</p> <p>اصلاً یکی از علت‌هایی هم که من خوشحالم از اینکه مادر من شاغل نبود و نیست اینه که خب من ارتباط خیلی بهتری باهاش دارم تقریباً میتونم بگم در همه زمان‌ها مامانم همیشه باهام میاد خرید مریض میشم پیشمه کاری دارم یا کمک میخام همیشه هستش (مصاحبه ۳).</p> <p>مامانم هر پنج‌شنبه میره تو گروه زنونه محله که با دوستاش گپ بزندن یا مثلاً قرار دیدار و سفر میزارن (مصاحبه ۴).</p> <p>مامانم تو کلاسای خیاطی محل شرکت میکنه، میگه هم یه چیزی یاد می‌گیره هم دوست پیدا میکنه (مصاحبه ۱).</p> <p>هر سال تو بازارچه خیریه مامانم با چند تا از دوستاش یه غرفه شیرینی‌فروشی راه میندازه، میگه حال‌وهوای این کارو دوست داره (مصاحبه ۲)</p> <p>خودشو درگیر کارای عام‌المنفعه کنه کمک کنه بدون حق داره از بابام در ازای زحمتی که میکشه پول بگیره و به نیازمندان کمک کنه چون واقعن اینکارو دوس داره (مصاحبه ۲).</p> <p>خیلی مشاوره هست گروه‌های مدرسه‌ای انجمن‌های مدرسه از همونا میتونه شروع کرد و ادامه داد ازش یاد می‌گیرم واقعا آدم باید تاجایی که میتونه خودشو درگیر کنه فعایت غیر از اهداف شخصیش داشته باشه (مصاحبه ۵).</p>

جدول شماره ۲ که به یافته‌های حاصل از مصاحبه با نوجوانان دارای مادر خانه‌دار اختصاص دارد، بیانگر آن است که کیفیت رابطه در این خانواده‌ها عمدتاً بر پایه ارتباط همدلانه، احترام متقابل و حضور عاطفی پایدار مادر استوار است. نوجوانان از روابطی یاد کرده‌اند که در آن مادر نقش شنونده‌ای فعال و صبور دارد و با گفت‌وگوهای صمیمی، احترام به تفاوت‌های نسلی و پرهیز از کنترل مستقیم، فضای امنی برای ابراز احساسات فراهم می‌کند. مشارکت نوجوانان در امور خانه به‌عنوان عاملی برای تقویت حس مسئولیت‌پذیری و تعلق خانوادگی تلقی شده است و درعین‌حال، احترام به حریم شخصی و اعتماد متقابل، از ویژگی‌های برجسته‌ی این روابط محسوب می‌شود. نوجوانان در روایت‌های خود، نقش مادری و خانه‌داری را دارای ارزش ذاتی و اخلاقی دانسته‌اند و آن را نمادی از فداکاری، حمایت بی‌قیدوشرط و ثبات عاطفی قلمداد کرده‌اند. افزون‌براین، برخی مادران خانه‌دار با حضور در فعالیتهای اجتماعی، فرهنگی و خیریه، الگویی مثبت از مشارکت اجتماعی ارائه کرده‌اند که در نگرش نوجوانان نسبت به نقش زن در جامعه تأثیرگذار بوده است. در مجموع، یافته‌های این جدول نشان می‌دهد که رابطه مادران خانه‌دار با فرزندان‌شان بر پایه پیوندهای عاطفی گرم، اعتماد دوسویه و معنابخشی به نقش مادری شکل گرفته و این امر به تقویت انسجام خانوادگی و رشد هیجانی سالم نوجوانان منجر شده است.

جدول ۳: یافته‌های حاصل از مصاحبه با نوجوانان دارای مادر شاغل

مضمون اصلی	مضامین فرعی	گزاره‌های نمونه (با شماره مصاحبه)
بهینه‌سازی زمان مشترک با نوجوان	- برنامه‌ریزی منعطف برای حضور در خانه	آخر هفته‌ها با همدیگه یا حالا زمانایی که وقت داره یه سری کارهای خاص انجام میدیم؛ مثلاً کیک میپزیم با همدیگه پارک میریم پیاده روی میریم خرید اینا باعث افزایش اون صمیمیته شد (مصاحبه ۵).
	- اولویت دادن به لحظات باکیفیت خانوادگی	بریم با همدیگه تا پارک بریم رستوران یه شام دور هم باشیم (مصاحبه ۴).
	- خلق خاطرات مشترک کوتاه‌مدت	ساعت کاری رو کم انتخاب میکنن چندتا شیفیت برنمیداره حقوق کم‌تر میگیره ارتقا پیدا
	- توازن بین خستگی شغلی و نیاز عاطفی فرزند	

مضمون اصلی	مضامین فرعی	گزاره‌های نمونه (با شماره مصاحبه)
		<p>نمیکنه اما حداقل پیش ماست (مصاحبه ۴).</p> <p>با اینکه خستس اما میاد شام آماده میکنه چای درست میکنه هممون رو دورهم جمع میکنه میوه بخوریم انگار نه انگار که خسته بود (مصاحبه ۸).</p> <p>این خوب بودنش بود و اینکه یه انگیزه‌ای بهم می‌داد که منم در آینده مثل مادرم شم یه زره خانه‌دار نباشم (مصاحبه ۷).</p>
<p>تحول نگرش و پذیرش تفاوت‌های نسلی</p>	<ul style="list-style-type: none"> - درک سبک زندگی و دغدغه‌های نسل جدید - پرهیز از قضاوت و نصیحت سنتی - گفتگو به جای انتقاد - پذیرش تفاوت سلیقه و تصمیم فرزند 	<p>مسائلی که الان دیگه تابو نیست رو میپذیره و باهام راجبشون حرف میزنه (مصاحبه ۱).</p> <p>درسته من سنم هنوز کمه اما نسل ما دیگه پذیرفته نیست که دختر خوب یعنی کسی که تو خونس فقط سرش تو کتاب و درس باشه ما نیاز به تجارب جدید داریم تا بتونیم با نسل خودمون زندگی کنیم مامانم دیدگاه منو قبوا نداره اما نمیخاد هم منو متقاعد کنه مث خودش باشم (مصاحبه ۲).</p> <p>مخزن امروزی که کمک میکنه مامانم منو بیشتر بشناسه همین سوشال مدیاس که میفهمه فقط من این نیستم و هم نسلاهمه اینجورن (مصاحبه ۵).</p> <p>خب اوایل خیلی ازهم فاصله گرفتیم مدام میخاست منو محدود کنه اما خودش کم کم دید حواسمو جمع میکنم محدودیتا رو کم کرد (مصاحبه ۲).</p> <p>مادر شاغل چون درون جامعه هست و هرروز با مردم بیشتری سر و کار داره به چالش‌های جامعه بیشتر آگاهی داره و این تو درک فرزندانش خیلی کمک‌کننده است (مصاحبه ۳).</p> <p>واقعا با طرد کردن و دعوا با ادمای مهم</p>

مضمون اصلی	مضامین فرعی	گزاره‌های نمونه (با شماره مصاحبه)
<p>استفاده از فناوری برای تداوم رابطه عاطفی</p>	<ul style="list-style-type: none"> - تماس و پیامک روزانه از محل کار - یادداشت یا پیام محبت‌آمیز - پیگیری احوال روزمره از راه دور - استفاده از فناوری برای جبران غیبت فیزیکی 	<p>زندگیمون فقط حال خودمون بد میشه خب چرا حرف نزنیم وقتی میاد توضیح میده برام که فلان تغییر ممکنه چه اسببی برام داشته باشه و بعد تصمیم رو بدون اجبار میسپره به خودم خیلی برام بارزشه (مصاحبه ۷).</p> <p>تو زمان استراحت بهم پیامک میده غذا خوردی ؟ مدرسه چطور بود (مصاحبه ۵).</p> <p>صبحا میخاد بره رو اهل یادداشت میزاره تغذیه ات یادت نره یا رو یخچال میچسبونه میفهمم بهم اهمیت میده (مصاحبه ۲).</p> <p>اگه دو شیفت باشه وسطش تماس تصویری میگیره ابراز دلتنگی میکنه یا مثلاً میگه شامو چه جور بپزم (مصاحبه ۴).</p> <p>تو گروه خانوادمون با اینکه سرکاره اما مرور میکنه و کارهایی که باید انجام بدیم رو یادآوری میکنه (مصاحبه ۷).</p>
<p>تعادل میان اقتدار و آزادی نوجوان</p>	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش سخت‌گیری در تصمیم‌ها - واگذاری اختیار و آزادی عمل - ایفای نقش راهنما به‌جای ناظر - گفت‌وگو برای تنظیم مرزها 	<p>مامان تو آزادی دادن به ما نه خیلی مهربونه نه خیلی بدجنس یه چیزی این حدودا و خب میگه شما الان سن تون کمه سرد و گرم روزگار نچشیدید ماهم یه جاهایی به حرفش گوش میدیم و واقعن هم یه جاهایی نفعش بهم رسیده (مصاحبه ۱).</p> <p>سر پول تو جیبی و مصرف مالی ما سخت میگیره و اینجور نیست تموم شد تمیدش کنه نه باید وایسیم تا ماه بعد (مصاحبه ۵).</p> <p>ما وقتی باهم مخالفیم تو هر کاری مامانم لیست میکنه ضررش چیه و چرا مخالفه و بعد میگه اینو نگه‌دار و حالا میگه تصمیم با خودته (مصاحبه ۶).</p>

مضمون اصلی	مضامین فرعی	گزاره‌های نمونه (با شماره مصاحبه)
<p>الگوسازی در استقلال و رشد شخصی</p>	<p>- نمایش الگوی زن توانمند و مستقل - انتقال ارزش تلاش و مسئولیت‌پذیری - یاد دادن نظم و پشتکار از طریق رفتار - آموزش غیرمستقیم خودباوری</p>	<p>بین مامان بابام یه قانونه که بحث شد قبل از خواب باید راجبش حرف بزنی و حتی حل هم نشه باید با اشتی بخوابن همینو مامانم با ما هم داره و همیشه میگه اوکی قهر باشیم اما قبل خواب وقت حرفه و اشتی (مصاحبه ۳). مزیت مامان تو رابطه مون اینه ازش نمیتروم باهام مٹ دوستمه و بیشتر تلاش میکنه راهنماییم کنه که خودم رشد کنم (مصاحبه ۸). حس افتخار برابم بود دوس دارم برای خودمم همینجور پیش بره (مصاحبه ۱). منم قشنگ درسامو بخونم مثل مامانم موفق شم (مصاحبه ۴). وقتی که می‌بینیم مامان استقلال مالی داره و بدون تحصیل میتونه پول دربیاره ترغیب میشم برم یه کاری یاد بگیرم (مصاحبه ۶) کار مامانم رو دوس دارم فک میکنم برای یه خانم مناسبه (مصاحبه ۳). یه انگیزه‌ای بهم می‌داد که منم در آینده مثل مادرم شم یه زره خانه‌دار نباشم (مصاحبه ۴). من خودم مثلاً خیلی وقته که دنبال اینم که حتماً مثلاً بتونم کارمند بشم که یه درآمد ثابتی داشته باشم و سر کار برم دستم توی جیب خودم باشه (مصاحبه ۵). مادرم همیشه تشویقم می‌کرد که چیزای جدید امتحان کنم، مثلاً کلاس موسیقی یا کتابخوانی گروهی تو کتابخونه محل (مصاحبه ۴). مادرم می‌گفت تو درسات باید بهتر از فلانی باشی، ولی نه با حسادت، فقط برای اینکه خودتو بالا بکشی (مصاحبه ۳).</p>

جدول شماره ۳ که به یافته‌های حاصل از مصاحبه با نوجوانان دارای مادر شاغل اختصاص دارد، نشان می‌دهد که کیفیت رابطه در این خانواده‌ها بر مبنای تلاش برای حفظ توازن میان نقش‌های شغلی و والدینی، مدیریت زمان محدود و تقویت ارتباط عاطفی هدفمند شکل گرفته است. نوجوانان در روایت‌های خود از مادرانی سخن گفته‌اند که با وجود خستگی ناشی از کار، با برنامه‌ریزی انعطاف‌پذیر و صرف زمان‌های کوتاه اما باکیفیت، پیوندی صمیمی و حمایتی با فرزند خود برقرار می‌کنند. این رابطه‌ها بیش از آنکه بر حضور فیزیکی مداوم متکی باشد، بر کیفیت ارتباط و معناداری لحظات مشترک استوار است. در کنار این، پذیرش تفاوت‌های نسلی و پرهیز از قضاوت یا نصیحت‌های سنتی از سوی مادران، موجب شده است که نوجوانان احساس درک شدن و احترام به استقلال فکری خود را تجربه کنند. استفاده از فناوری برای حفظ ارتباط روزمره، مانند تماس، پیامک یا یادداشت‌های محبت‌آمیز، نیز به‌عنوان راهکاری نوین برای جبران غیبت فیزیکی مادران و تداوم پیوند عاطفی مطرح شده است. روابط میان مادران شاغل و نوجوانان‌شان همچنین بر مبنای تعادل میان اقتدار و آزادی تنظیم می‌شود؛ به‌گونه‌ای که مادران ضمن ایفای نقش راهنما، اختیار تصمیم‌گیری را به فرزندان می‌سپارند و به رشد مسئولیت‌پذیری آنان کمک می‌کنند. افزون‌براین، نوجوانان از مادران خود به‌عنوان الگوهایی از استقلال، پشتکار و توانمندی یاد کرده‌اند و اشتغال آنان را عاملی الهام‌بخش برای تلاش، خودباوری و موفقیت شخصی دانسته‌اند. در مجموع، یافته‌های جدول ۳ بیانگر آن است که روابط در خانواده‌های دارای مادر شاغل، گرچه متأثر از محدودیت زمانی و فشارهای شغلی است؛ اما از طریق همدلی، فناوری، و الگوسازی مثبت، به پیوندی معنادار، پویا و رشددهنده میان مادر و نوجوان منجر می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مقایسه راهکارهای بهبود کیفیت رابطه نوجوانان با مادران شاغل و خانه‌دار انجام شد. یافته‌ها در نگاه نخست، تفاوت‌هایی را در الگوهای تعاملی این دو گروه نشان داد؛ بااین‌حال، تحلیل عمیق‌تر داده‌ها حاکی از آن است که این تفاوت‌ها بیش از

آن‌که بیانگر دو الگوی رابطه‌ای مستقل باشند، نشان‌دهنده شیوه‌های متفاوت تحقق یک منطق رابطه‌ای مشترک می‌باشند. به بیان دیگر، وضعیت اشتغال مادر نه ماهیت رابطه مادر-نوجوان بلکه صورت‌بندی و ابزارهای تحقق آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در خانواده‌های دارای مادران خانه‌دار، رابطه مطلوب عمدتاً بر پایه حضور عاطفی پایدار، تعاملات روزمره، گفت‌وگوی همدلانه و مشارکت نوجوان در امور خانه شکل می‌گیرد. این الگو نشان می‌دهد که در این بافت، حضور فیزیکی پایدار مادر به بستری برای ایجاد امنیت هیجانی، اعتماد متقابل و درک عاطفی تبدیل می‌شود. نوجوانان این گروه، رابطه‌ای را توصیف می‌کنند که در آن مادر نه صرفاً نقش مراقب بلکه نقش همراه و شنونده فعال را ایفا می‌کند. مشارکت در امور خانه نیز صرفاً یک وظیفه نیست بلکه به عنوان سازوکاری برای انتقال مسئولیت‌پذیری، احترام متقابل و تعلق خانوادگی عمل می‌کند. این یافته‌ها با پژوهش‌های داخلی و خارجی همسو است که نشان داده‌اند صمیمیت، پذیرش و مسئولیت‌بخشی، عناصر مرکزی رابطه مطلوب والد-نوجوان اند (باهنر و امینی‌هرندی، ۱۴۰۳؛ حسینی و همکاران، ۱۳۹۷؛ Park, 2025).

در مقابل، در خانواده‌های دارای مادران شاغل، کیفیت رابطه کمتر بر حضور فیزیکی مداوم و بیشتر بر مدیریت آگاهانه محدودیت‌های زمانی استوار است. مادران شاغل در داده‌های این پژوهش، از طریق بهینه‌سازی زمان مشترک، خلق لحظات کوتاه اما معنادار، استفاده هدفمند از فناوری و پذیرش تفاوت‌های نسلی، حضور روانی خود را حفظ می‌کنند. در این الگو، رابطه مادر-نوجوان نه بر با هم بودن مداوم بلکه بر در دسترس بودن هیجانی بنا می‌شود. این یافته با پژوهش دهقانی‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) و نتایج لیپولد و همکاران (۲۰۲۴) همسو است که نشان می‌دهد حمایت هیجانی و گرمی والدینی می‌تواند آثار محدودیت زمانی و فشار شغلی را تعدیل کند. همچنین مرور نظام‌مند گورستی‌اگا^۷ و همکاران (۲۰۱۹) بر نقش سبک‌های والدگری گرم و اعطای استقلال در کاهش مشکلات درونی‌سازی نوجوانان تأکید دارد.

نکته محوری در تحلیل مقایسه‌ای داده‌ها آن است که راهکارهای شناسایی‌شده در دو

گروه، همپوشانی مفهومی قابل توجهی دارند؛ برای مثال، آنچه در مادران خانه‌دار به صورت حضور فیزیکی و گفت‌وگوی روزمره تجربه می‌شود، در مادران شاغل به شکل تماس کوتاه، پیام محبت‌آمیز و پیگیری هیجانی از راه دور بازتولید می‌گردد. در هر دو حالت، کارکرد اصلی یکی است: حفظ پیوند عاطفی، ایجاد احساس دیده‌شدن و تقویت اعتماد متقابل. این نتیجه با یافته‌های صنعتگر تبریزی (۱۴۰۴) همخوان است که نشان داد استفاده هدفمند از رسانه‌های اجتماعی می‌تواند به تقویت رابطه مادر-دختر و افزایش درک متقابل منجر شود. از منظر نظری، یافته‌های پژوهش حاضر امکان بازخوانی نظریه دلبستگی در دوره نوجوانی را فراهم می‌کند. نظریه دلبستگی، آن‌گونه که بالبی (۱۹۷۶) مطرح کرده است، بر حضور پاسخ‌گو و در دسترس بودن مراقب تأکید دارد؛ با این حال، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در نوجوانی، دلبستگی ایمن الزاماً وابسته به حضور فیزیکی مستمر نیست بلکه می‌تواند از طریق حضور روانی، اعتماد متقابل، گفت‌وگوی دوسویه و واگذاری تدریجی اختیار نیز حفظ شود. این بازتعریف با دیدگاه‌های جدید در حوزه دلبستگی و روابط والد-فرزند همسو است که بر کیفیت تعامل و حساسیت هیجانی والد تأکید دارند (Mikulincer & Shaver, 2016). همچنین یافته‌های مرا^۱ و همکاران (۲۰۲۵) نشان می‌دهد که والدگری آگاهانه و حضور ذهنی والد، نقش مهمی در تنظیم هیجانی و سازگاری روانی نوجوانان دارد.

رابطه مطلوب مادر-نوجوان، رابطه‌ای مبتنی بر تعادل میان حمایت و استقلال، اقتدار و گفت‌وگو، و نظارت و اعتماد است. چه در الگوی مادری خانه‌دار و چه در الگوی مادری شاغل، زمانی رابطه تقویت می‌شود که مادر از کنترل مستقیم و تحمیل نظر فاصله بگیرد و نقش راهنما و تسهیل‌گر رشد هیجانی و اجتماعی نوجوان را ایفا کند. این یافته با نتایج فوننتس و همکاران (۲۰۲۲) همسو است که نشان دادند گرمی والدینی، صرف‌نظر از ساختار خانواده، نقش تعیین‌کننده‌ای در همدلی و خودپنداره نوجوانان دارد.

در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که کیفیت رابطه مادر-نوجوان بیش از آنکه تابع وضعیت اشتغال مادر باشد، متأثر از شیوه مدیریت رابطه، سبک ارتباطی و میزان حساسیت مادر نسبت به نیازهای رشدی نوجوان است. اشتغال یا خانه‌داری مادر، تنها

بستر تحقق رابطه را تغییر می‌دهد، نه جوهر آن را. براین اساس، تمرکز مداخلات خانواده‌محور و سیاست‌های حمایتی می‌بایست به کیفیت تعامل مادری معطوف شود. این رویکرد می‌تواند مبنایی برای طراحی برنامه‌های آموزشی، مشاوره‌ای و سیاستی متناسب با تنوع واقعی خانواده فراهم آورد.

ملاحظات اخلاقی: تمامی شرکت‌کنندگان برای شرکت در پژوهش رضایت شفاهی خود را اعلام نمودند و اطمینان لازم در مورد محرمانگی اطلاعات به آنها داده شده است. **سهم نویسندگان:** سهم نویسندگان در این پژوهش برابر بوده است. **حمایت مالی:** این پژوهش حامی مالی نداشته است. **تعارض منافع:** تعارض منافع نداشته است. **قدردانی:** از تمامی شرکت‌کنندگان که در این مطالعه ما را همراهی کردند تشکر و قدردانی می‌کنیم.

منابع

- باهنر، ناصر، و امینی هرندی، رضا (۱۴۰۳). مؤلفه‌های الگوی مطلوب ارتباطات والدین با نوجوان: مطالعه کیفی. *فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده*، ۱۹ (۶۷)، ۳۵-۵۶.
<https://magiran.com/p2743403>
- بولبی، جان و آیزورث، مری (۱۴۰۰). *نظریه دل‌بستگی: مفاهیم، پژوهش‌ها و کاربردها* (غلامرضا خوی‌نژاد و همکاران، مترجمان). تهران: انتشارات ارجمند.
- جاهد، حسین؛ حسینی، سیدابوالقاسم؛ طغیانی دولت‌آبادی، زهرا و عبدالملکی، شیوا (۱۳۹۹). رابطه اشتغال مادر با شادکامی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان. *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۱۳ (۱)، ۵۳-۶۱.
<https://sid.ir/paper/386280/fa>
- حسینی، اکرم‌السادات؛ ضرغام حاجبی، مجید؛ حبیب‌زاده، عباس، و احمدی فقیه، مریم (۱۳۹۷). مقایسه مسئولیت‌پذیری و انگیزه پیشرفت تحصیلی در نوجوانان با مادران شاغل و خانه‌دار (پسر و دختر).
<https://civilica.com/doc/1281898>

حسین‌زاده اسکویی، علی؛ صفرپور، فاطمه؛ کمندلو، زهرا؛ حبیبی عسگرآباد، مجتبی و زمانی زارچی، محمدصادق (۱۳۹۹). مقایسه استرس والدگری و مشکلات برونی‌سازی و درونی‌سازی کودکان در مادران شاغل و غیرشاغل. *توانمندسازی کودکان استثنایی*، ۱۱(۳)، ۳۷-۴۹.

<https://doi.org/10.22034/ceciranj.2020.228165.1380>

دهقانی‌زاده، حسن؛ فلاح، محمدحسین و وزیری، سمیرا (۱۳۹۹). احساس گناه مادری: کاوشی کیفی بر اشتغال زنان در رابطه مادر-فرزند. *طلوع بهداشت*، ۱۹(۲)، ۱۶-۳۲.

<https://sid.ir/paper/365575/fa>

رازقی نصرآباد، حبیبه بی‌بی و حسینی، زینب (۱۳۹۸). مطالعه تجربه ایفای هم‌زمان نقش شغلی-خانگی در مادران شاغل دارای فرزند خردسال. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۰(۳)، ۱۰۹-۱۳۴.

<https://doi.org/10.22108/jas.2019.113958.1549>

رسولی، مهرک و خدامرادی، محمد. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر اشتغال مادران بر زندگی و روابط فرزندان.

<https://civilica.com/doc/967773>

رجب، محبوبه و ابوحوزه، احمد (۱۴۰۲). تأثیر اشتغال مادران بر رشد اجتماعی کودکان در مقطع پیش‌دبستانی (مطالعه موردی شهر تهران)

<https://civilica.com/doc/2012869>

سعادت، نادره، و آقازیارتی، علی (۱۴۰۰). بررسی نقش سبک‌های فرزندپروری مادران در پیش‌بینی مشکلات رفتاری نوجوانان.

<https://civilica.com/doc/1318104>

صنعتگر تبریزی، فاطمه (۱۴۰۴). بررسی تأثیر استفاده از رسانه‌های اجتماعی و روابط مادر و دختر در خانواده

<https://civilica.com/doc/2434398>

قائم‌پور، زهرا؛ اسماعیلیان، محسن و سرافراز، محمدرضا (۱۳۹۸). تنظیم هیجان در نوجوانان: نقش پیش‌بینی‌کننده کارکرد خانواده و دلبستگی. *اندیشه و رفتار در روان‌شناسی بالینی*، ۱۳(۵۱)، ۱-۱۶.

<https://sid.ir/paper/366401/fa>

قندابی، مهدی و رفیع‌زاده اردبیلی، گلبرگ (۱۴۰۳). ارتباط اشتغال مادر در سال‌های اولیه

کودکی، کیفیت رابطه مادر-فرزند و حمایت اجتماعی ادراک شده با کفایت اجتماعی در سال‌های بزرگسالی. *ایده‌های نوین روان‌شناسی*، ۱۳(۱۷)

<https://sid.ir/paper/967896/fa>

کارگری سیسی، نرجس (۱۴۰۲). بررسی اثربخشی مداخله فرزندپروری مبتنی بر ذهن آگاهی بر سلامت روان و علائم اضطراب مادران و تعارض والد-فرزند در مادران شاغل دارای کودکان با اختلال نافرمانی مقابله‌ای. *پویایی روان‌شناختی در اختلال‌های خلقی*، ۲(۴)، ۱۱۵-۱۲۶.

<https://doi.org/10.61838/kman.pdmd.2.4.12>

میرزاخانلو، حسن؛ یوسفی، زهرا و منشئی، غلامرضا (۱۴۰۳). تدوین بسته بهبود مسئولیت‌پذیری در نوجوانان. *پویایی‌های روان‌شناختی در اختلال‌های خلقی*، ۳(۱)،

۷۴-۸۵

<https://sid.ir/paper/1363789/fa>

موسوی اصل، مهسا (۱۴۰۰). بررسی رابطه تحصیلات والدین و پیشرفت تحصیلی فرزندان. *نهمین همایش بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در علوم تربیتی، روان‌شناسی و علوم اجتماعی*.

<https://civilica.com/doc/1400525>

Chong, C. L., & Baharudin, R. (2017). Supports from parents, optimism, and life satisfaction in early adolescents. *Humanika*, 9(2-3), 77-82.

Fitzgerald, M., Esplin, J., Wright, L., Hardy, N., & Gallus, K. (2022). Dyadic parent-adolescent relationship quality as pathways from maternal childhood abuse to adolescent psychopathology. *Journal of Marital and Family Therapy*, 48(3), 827-844. <https://doi.org/10.1111/jmft.12555>

Fuentes, M. C., Garcia, O. F., Alcaide, M., Garcia-Ros, R., & Garcia, F. (2022). Analyzing when parental warmth but without parental strictness leads to more adolescent empathy and self-concept: Evidence from Spanish homes. *Frontiers in Psychology*, 13, 1060821. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1060821>

Gorostiaga, A., Aliri, J., Balluerka, N., & Lameirinhas, J. (2019). Parenting styles and internalizing symptoms in adolescence: A systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(17), 3192. <https://doi.org/10.3390/ijerph16173192>

Li, Q., & Hu, G. (2023). Positive impacts of perceived social support on prosocial behavior: The chain mediating role of moral identity and moral sensitivity. *Frontiers in Psychology*, 14, 1234977. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1234977>

Lippold, M. A., Jenkins, M., Ehrlich, K. B., Lee, S., & Almeida, D. M. (2024). Youth daily stressors predict their parents' wellbeing. *Communications Psychology*, 2(1), 55.

Mera, S., Zimmer-Gembeck, M. J., Conlon, E., Ryan, K. M., & Dower, A. (2025). A

- scoping review of the role of mindful parenting in youth's emotional, behavioral, and social adjustment, coping, and emotion regulation. *International Journal of Behavioral Development*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/01650254251381983>
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2016). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Publications.
- Park, Y., & Park, S. Y. (2025). Parental acceptance, depressive symptoms, and self-esteem among Korean American youth: Mediating effect of positive communication. *Contemporary Family Therapy*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10591-025-09761-z>
- Raja Mohan, S. B. V., Dhanapal, S., Govindasamy, V., & Purushothaman Pillay, K. S. (2022). Psychological impact of parent-adolescent communication: A critical analysis. *International Journal of Public Health Science*, 11(4), 1210–1218. <https://doi.org/10.11591/ijphs.v11i4.21461>
- Vision, V., Savitri, J., & Tjandraningtyas, J. M. (2024). Parent-adolescent conflicts viewed from emotional independence and parenting styles. *Psyche* 165, 11(2), 197–210. <https://doi.org/10.15575/psy.v11i2.26257>
- Yang, T., & Dahm, P. C. (2024). Interactive effects of employed parents' affect spin with job demands and resources on adolescent well-being. *Applied Psychology*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/apps.12581>